
УДК 321.011:65.012.8

В. В. МАРКОВ,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник факультету підготовки фахівців для підрозділів
боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Є. Г. ГОРДІЄНКО,

*курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

Проаналізовано інформаційний суверенітет як складову частину суверенітету держави. Визначено, що в умовах збройних протистоянь забезпечення національної інформаційної безпеки, безперечно, стає одним із найважливіших напрямів реалізації національних інтересів, а інформація – реальним стратегічним ресурсом. Установлено, що зміни в соціально-політичному розвитку суспільства, які відбуваються в епоху формування інформаційного суспільства, спричинили появу в науковому обігу і відображення в нормативних актах нової складової державного суверенітету – суверенітету інформаційного.

Сформульовано основні напрямки досліджень відносин у сфері інформаційного суверенітету. Обґрунтовано доцільність введення поняття «інформаційний суверенітет» в науковий обіг і запропоновано авторське визначення цього поняття.

Запропоновано основні напрями вдосконалення нормативно-правової основи інформаційного суверенітету, сформульовано пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства у сфері державного суверенітету.

Ключові слова: суверенітет, держава, інформація, безпека, інформаційні ресурси.

Активізація інтеграційних та глобалізаційних процесів у сучасній Європі спричиняє появу нових підходів у розумінні різних аспектів незалежності окремих держав, збереженні національних надбань у різноманітних сферах соціального та політичного буття. У цьому контексті проблеми наукового юридичного осмислення і практичного втілення ідей інформаційної незалежності держави набувають особливої актуальності. Це обумовлено зростаючою інтенсивністю процесів обігу інформації у соціальній сфері та міждержавних відносинах, а також сучасним станом юридичної науки і практики, який демонструє крайню невизначеність так званої «інформаційної складової» державного суверенітету, конфліктність її співвідношення із сучасними юридичними поняттями «свобода інформації», «свобода слова» тощо.

На сьогодні дослідження теоретичної категорії «державний суверенітет» продовжуються. Сама теорія державного суверенітету збагачується новими поняттями і концепціями. Такі дослідження мають не тільки важливе теоретичне значення, але й, зважаючи на збройні протистояння на сході нашої держави, реальне практичне застосування. У цих умовах забезпечення національної інформаційної безпеки, безперечно, стає одним із найважливіших напрямів реалізації національних інтересів, а інформація – реальним стратегічним ресурсом. Зважаючи на це, актуальність цієї тематики не викликає жодних сумнівів та з часом лише зростає.

Серед учених протягом останнього десятиліття точаться жваві дискусії з приводу того, виступає інформаційний суверенітет окремим видом суверенітету чи він є лише складовою частиною суверенітету державного. Ця полеміка знайшла своє відображення у роботах як національних, так і зарубіжних науковців.

Слід зазначити, що у сфері інформаційних відносин окремі аспекти суверенітету досліджували такі автори, як І. Арістова, А. Письменицький, П. Біленчук, В. Богуш, І. Громико, А. Данільян, А. Дзьобан, А. Жуковська, Є. Захаров, В. Копилов, Б. Кормич, Т. Костецька, В. Левін, А. Олійник, М. Панов, В. Речицький, В. Фомін, О. Юдін, В. Якубенко, М. Якушев та ін.

Потреба забезпечення державного суверенітету України на цьому етапі потребує розробки науково обґрунтованої інформаційної політики, визначення системи національних цінностей, життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави, визначення зовнішніх і внутрішніх загроз цим інтересам, пошуку ефективних заходів для їх забезпечення.

Ключовим елементом будь-яких інформаційних відносин, безперечно, виступає сама інформація. Як відомо, цінність інформації визначається, виходячи з її достовірності, цілісності й доступності. Остання найбільше впливає на інформаційну безпеку і суверенітет держави, а тому її конфіденційність визначається встановленим режимом доступу та обмежується колом осіб, які мають право володіти нею [1]. Цільовий вплив на інформаційні ресурси держави в явній чи неявній формі є одним із джерел загроз національним інтересам. Ці обставини збільшують попит на стратегічну інформацію, яка безпосередньо пов'язана з діяльністю держави. Слід зазначити, що згідно зі ст. 21 Закону України «Про інформацію» інформація з обмеженим доступом поділяється на три різновиди – таємну, службову і конфіденційну [2]. До таємної інформації відносять такі відомості, розголошення яких завдає шкоди особі, суспільству і державі та які включають до свого складу державну або іншу визначену законом таємницю. Перелік видів таємної інформації визначається державою і закріплюється законодавчо.

Державна таємниця включає в себе відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які у встановленому Законом України «Про державну таємницю» порядку визнані державною таємницею і підлягають охороні державою [3].

Особливістю сучасних реалій України є несформованість і недостатня визначеність системи цінностей та інтересів суспільства, наявність низки протиріч між інтересами різних соціальних груп і територіальних спільнот, що

спричиняє політичну та соціальну нестабільність і, як показує практика, призводить до громадянської війни. Відсутність консенсусу в суспільстві щодо національних цілей, інтересів і цінностей призводить до послаблення цілісності суспільства й держави, а неналежний рівень забезпечення національної та інформаційної безпеки країни від зовнішніх і внутрішніх загроз узагалі може стати причиною втрати державного суверенітету.

Один із відомих діячів російської ІТ-індустрії, розробник систем штучного інтелекту І. Ашманов попереджає, що під гаслом глобалізації та єдиних загальнолюдських ліберальних цінностей відбувається злам традиційних суверенітетів. І першим, ключовим інструментом зламу суверенітету державного служать інформаційні війни. На звичайну, гарячу, війну треба ще зважитися, а холодна ж, інформаційна, війна йде постійно – прямо зараз – і не захищена ніякими законами. І нападають на всіх. Ми просто цього не помічаємо. Війни останнього часу в Югославії, Іраку, Лівії, Сирії та навіть в Україні показують, що інформаційними засобами можна змінити режим, обґрунтувати військове вторгнення зовнішніх сил, приховати правду про реальні події вторгнення та підсумки зміни режиму. Фактично зараз інформаційне домінування – аналог панування в повітрі минулих років. Якщо у тебе є інформаційне домінування, ти можеш починати і звичайну війну. А іноді його одного вистачає для перемоги. Тому новою ключовою компонентою державного суверенітету сьогодні виступає інформаційний (цифровий) суверенітет, під яким розуміють право і можливість національного уряду самостійно і незалежно визначати і внутрішні, і геополітичні національні інтереси в інформаційній (цифровій) сфері. Це також здатність вести самостійну внутрішню і зовнішню інформаційну політику, розпоряджатися власними інформаційними ресурсами, інфраструктурою національного інформаційного простору, гарантувати електронну та інформаційну безпеку держави [4].

Інформаційний (цифровий) суверенітет, у свою чергу, включає такі елементи:

- електронну стійкість, захищеність у кібервійні, під якою розуміють не тільки захищеність від вірусів, атак, зломів, витоків, крадіжки даних, спаму, а й від вимикання критичної інфраструктури зовнішніми силами;

- стійкість до інформаційної війни, яка полягає у здатності інформаційно незалежної держави контролювати своє інформаційне по-

ле, впливати на нього, виявляти і нейтралізувати інформаційні атаки і т. ін.

В ідеалі у держави, яка претендує на інформаційну суверенність, повинен бути електронний щит: власна апаратна, програмна і мобільна платформи, власна структура ЗМІ, ТБ, Інтернет, власні системи і засоби пропаганди та ведення інформаційних воєн, розвинена ідеологія, закони тощо.

Забезпечення державою інформаційного суверенітету передбачає, зокрема, такі чинники, як: наявність повноцінного права на інформацію в усіх суб'єктів інформаційних соціальних відносин та забезпечення інформаційної безпеки держави. При цьому реалізація інформаційного суверенітету повинна ґрунтуватися на основі інформаційної свободи і рівноправності усіх суб'єктів [5, с. 13]. Хотілось би також звернути увагу на необхідність формування такого рівня інформаційного суверенітету держави і такого інформаційного суспільства в Україні, які б не применшували і не обмежували інформаційної приватності особи, не приводили б людину, суспільство і державу в їх прагненні створити інформаційно безпечні умови до інформаційної самоізоляції.

Співставляючи потребу реалізації інформаційного суверенітету держави та право на свободу інформації, визнаємо, що встановлення меж свободи інформації є доцільним тільки в площині забезпечення державних інтересів в інформаційній сфері. При цьому у співвідношенні категорій «інформаційний суверенітет» і «свобода інформації» проблемним залишається питання про те, що інформаційний суверенітет не повинен перетворюватися на самоціль, а його забезпечення не повинно впливати на звуження прав і свобод суб'єктів інформаційних відносин. Реалізація інформаційного суверенітету повинна ґрунтуватися на основі інформаційної свободи і рівноправності.

Громадянське суспільство, що формується в сучасній Україні, має створювати багаторівневу та багатофункціональну соціальну інфраструктуру, в якій знайшли б своє втілення життєво важливі інтереси всіх груп і верств населення. Від цього залежить і рівень можливостей для соціального, інтелектуального, морально-психологічного розвитку особистості, її внутрішньої свободи та здатності самореалізації в інститутах громадянського суспільства.

Необхідно також формувати і постійно вдосконалювати недержавну систему стримувань і противаг у діяльності всіх гілок влади, законодавчо закріпити існування та принципи діяльності

такої системи. Цього можна досягти лише за участі в цьому процесі широких мас населення, організованих у струнку систему недержавних суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Роль таких недержавних суб'єктів, як демократичної бази та основи для побудови громадянського суспільства й правової держави повинна визначатися їхньою здатністю виконувати такі функції:

- виявлення та попередження джерел небезпеки, назріваючих загроз національній безпеці, суперечностей, конфліктів, кризових ситуацій (так звана попереджувальна сигнальна система);

- залучення широких народних мас до практичної діяльності у сфері забезпечення національної безпеки, стабілізації обстановки, досягнення загальногромадянського миру та злагоди;

- формування громадської думки та впливу на неї, розвитку громадянської самосвідомості;

- захисту прав, свобод та інтересів громадянського суспільства;

- громадського контролю за діяльністю органів влади, управління і за виконанням їхніх рішень;

- протидії корупції, службової безвідпові-

дальності та некомпетентності чиновників [6] тощо.

У підсумку зауважимо, що аналіз правових засад забезпечення інформаційної складової державного суверенітету свідчить про відсутність чітких і дієвих механізмів правового регулювання відносин у цій сфері; недостатність дослідження правових зв'язків із суміжними юридичними поняттями, а дослідження суб'єктного складу інформаційного суверенітету і свободи інформації дає підстави зазначити, що для кожного із суб'єктів інформаційних відносин законодавством передбачені окремі ступені свободи інформації в реалізації права на інформацію, враховуючи специфіку самого суб'єкта інформаційних відносин.

Вимагає невідкладного вирішення і питання суттєвого оновлення й доповнення законодавства у сфері інформаційного суверенітету, а також визначеність шляхів подальшого реформування цього законодавства.

Серед перспективних напрямів наукових досліджень цієї тематики доцільними вбачаємо також забезпечення інформаційної безпеки держави, встановлення чітких меж втручання держави в суспільний інформаційний простір та особисту інформацію громадян.

Список використаних джерел

1. Галамба М. Інформаційна безпека України: поняття, сутність та загрози [Електронний ресурс] / Галамба Микола, Петрик Валентин // Юридичний журнал. – 2006. – № 11. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2463>.
2. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Про державну таємницю : закон України від 21 верес. 1999 р. № 3855-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.
4. Забил я цифрой пушку туго: Помогут ли победе в информационной войне роботы и мобилизация хакеров? : [інтерв'ю] / Игорь Ашманов ; текст: Игорь Елисеєв // Российская газета – Неделя. – № 6085. – 23 мая 2013 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/printable/2013/05/23/ashmanov.html>.
5. Супрун В. М. Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Супрун Володимир Миколайович. – Харків, 2010. – 20 с.
6. Сашук Г. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки / Ганна Сашук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php.

Надійшла до редколегії 18.06.2014

МАРКОВ В. В., ГОРДИЕНКО Е. Г. ИНФОРМАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СУВЕРЕНИТЕТА

Проанализирован информационный суверенитет как составляющая часть суверенитета государства. Определено, что в условиях вооруженных противостояний обеспечение национальной информационной безопасности, бесспорно, становится одним из важнейших направлений реализации национальных интересов, а информация – реальным стратегическим ресурсом. Установлено, что изменения в социально-политическом развитии общества, которые происходят в эпоху формирования информационного общества, привели к появлению в научном обороте и отражению в нормативных актах новой составляющей государственного суверенитета – суверенитета информационного.

Сформулированы основные направления исследований отношений в сфере информационного суверенитета. Обоснована целесообразность введения понятия «информационный суверенитет» в научный оборот и предложено авторское определение данного понятия.

Предложены основные направления совершенствования нормативно-правовой базы информационного суверенитета, сформулированы предложения по внесению изменений и дополнений в действующее законодательство в сфере государственного суверенитета.

Ключевые слова: суверенитет, государство, информация, безопасность, информационные ресурсы.

MARKOV V. V., GORDIENKO Y. G. INFORMATION COMPONENT OF NATIONAL SOVEREIGNTY

This article is devoted to the analysis of the «information sovereignty» as the part of the state sovereignty. There have been determined that in the circumstances of armed conflict the national information security undoubtedly becomes one of the most important directions of the national interests' realization and the information becomes the real strategic resource.

It was found that the changes of the socio-political development of a society that takes place in the era of the information society has led to the emergence of the new component of the state sovereignty that is the sovereignty of the information in the scientific usage. These changes were reflected in the normative acts too.

In this article the author has formulated the basic research directions in the field the of the information sovereignty relationships. He also substantiated the feasibility of introducing the concept of «information sovereignty» in the scientific usage and offered its own definition of this concept.

It was argued here that the information sovereignty is the part of the state sovereignty. It was also proved that the «information sovereignty» category is a generic term to the category «information security» category. Furthermore it has been established that the subject structure of the information sovereignty is much narrower than the range of subjects that have been given the right to exercise of the information freedom.

The trends of the legal regulation of information sovereignty, the factors that are necessary for the proper provision of this type of state sovereignty were highlighted there too. The author has also proposed the main directions of improving of the legal framework of the information sovereignty, formulated the proposals for amendments and additions to the existing legislation and for the development and the adoption of new normative acts in the field of information sovereignty.

Keywords: sovereignty, state, information, security, information resources.
